

**ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.**

Костенко

Оксана Дмитрівна

Перетворення життя сучасного суспільства пов'язані з особливим періодом його розвитку - епохою інформатизації та глобалізації. Зростаючий швидкими темпами обсяг інформації, поява нових технологій в науці та на виробництві, збільшення ролі всесвітніх економічних, політичних, соціокультурних та інших форм відносин проникають у всі сфери діяльності, в тому числі в географічну науку. Життєві орієнтири зумовлюють її розвиток, масштабність і ретельність географічних досліджень, своєчасність використання даних, особливо у вирішенні сучасних глобальних проблем.

Поряд з формуванням системи міцних знань в учнів в даний час стає важливим надати допомогу в оволодінні певними комплектами умінь і способів дій. Навчальний процес необхідно побудувати так, щоб знання стали фундаментом практичної діяльності, тобто стали дієвими. Одна з найважливіших - формувати у школярів знання та вміння (пізнавальні, практичні), застосовувати географічні знання в повсякденному житті, тобто реалізувати на практиці компетентнісний підхід. Одним із шляхів досягнення перспектив є посилення практичної спрямованості шкільної географії.

Практична спрямованість шкільної географії - це не тільки педагогічна та методична категорія, це принцип навчання і, в свою чергу, поняття, що включає оволодіння вміннями і застосування географічних знань і умінь у повсякденному житті. Діяльність учня повинна бути вмотивованою, оптимістично налаштованою, соціально значущою, відповідальною, креативною. При цьому вчитель не просто носій інформації, а друг, радник, консультант.

При вивченні географії передбачається кілька видів програмних практичних робіт:

- 1 робота з картами;
- 2 робота з підручником і спеціальною літературою;
- 3 робота на місцевості;
- 4 систематизація і обробка результатів географічних спостережень;

5 робота з наочними посібниками (колекціями гірських порід, мінералів, таблицями, картинами тощо);

6 побудова діаграм, схем, графіків, профілів, картограм тощо;

7 розв'язування географічних задач;

8 дослідницька діяльність;

9 уроки-практикуми.

Робота з картами

Необхідною складовою успішного навчання з географії є освоєння картографічної грамотності, яка є складовою просторової компетентності, адже знання карти для сучасної людини не менш важливі, ніж комп'ютерні. Будь-який текст не може настільки зрозуміло і швидко пояснити взаємне розташування пунктів чи інших об'єктів, як це відображає карта. Сучасний урок географії не можна уявити без використання географічної карти. Карти – важливий засіб пізнання навколишнього світу. Робота з картографічним матеріалом сприяє розвитку уяви, пам'яті, логічного мислення і мови учнів, умінь аналізувати, порівнювати, зіставляти і робити висновки.

Картознавча компетентність - це сукупність здібностей учнів використовувати засвоєні картографічні знання, уміння і навички для вирішення практичних і теоретичних завдань в реальних умовах життя. Вона інтегрує сукупність таких життєвих компетентностей: комунікативної, інформаційної, професійної . Картознавча компетентність учнів забезпечує виконання багатьох навчальних та життєвих завдань людини.

В процесі вивчення географічної карти та роботи з нею вирішуються три основних завдання: **навчити учнів розуміти карту, читати карту і знати карту.**

Розуміти карту — це означає засвоїти основні її властивості, види карт, умовні позначення, прийоми використання. Етап розуміння карти учні здійснюють за алгоритмом :

1.Прочитай назву карти і її масштаб.

2.Вивчи легенду карти.

3. За допомогою легенди визнач зміст даної карти.

4. Знайди на карті задану територію і, використовуючи легенду й номенклатуру, розкажи про те, що показано на карті.

Наприклад, щоб визначити абсолютні висоти місцевості, треба знати, що на фізичних картах абсолютна висота рельєфу зображена за допомогою горизонталей. Горизонталі для позначення висоти рівнин проводять зеленим або жовтим кольором, гір - коричневим, а позначення глибини океанів і морів — синіми тонкими лініями через певну відстань — як правило, це кількасот метрів. Рельєф між горизонталями фарбують пошарово. За шкалою висот і глибин на фізичних картах визначають висоту та глибину рельєфу.

Читати карту — це вміти за поєднанням умовних знаків виявити розміщення і взаємозв'язки явищ природи та людської діяльності. Це вміння я формую в результаті виконання численних вправ. Щоб вміти читати карту, учні повинні спочатку опанувати картографічну грамоту.

Наприклад, при повторенні географії материків або океанів у 10 класі даю таке завдання: здійснить подорож навколо материка або по карті півкуль від берегів Азії до берегів Північної Америки, називаючи океани, моря, протоки, затоки, острови, півострова, що зустрічаються в дорозі. Завдання можна ускладнювати: назвіть з якими народами ми зустрінемося, які тварини і рослини там поширені.

Знати карту — це означає чітко уявляти по пам'яті взаємне розташування, відносні розміри, форму і власні назви об'єктів, що вивчаються в курсі шкільної географії. Знання карти досягається в процесі вивчення географічної номенклатури. З метою закріплення в пам'яті картографічного образу і пов'язаного з ним його географічної назви я, під час роботи з картою намагаюсь зацікавити учнів, наприклад, повідомляю про походження назви, про цікаві факти, приурочені до даного об'єкта.

Старшокласники вчать просторово мислити, аналізувати й узагальнювати. Наприклад, прийом «*Німа карта*» це зручний метод перевірки знання географічної номенклатури в 10 класі. При вивченні теми «Політична

карта світу» демонструю на екрані учням контурні карти з позначеними цифрами на контурах країн. Учням потрібно правильно назвати географічний об'єкт, який знаходиться під відповідною цифрою.

Цікавими прийомами при вивченні фізичної та економічної географії України та соціально-економічної географії світу є складання ментальної карти, та карти-анаморфози.

Для кращого розуміння географічної карти та удосконалення умінь працювати з нею суттєву допомогу учням надає робота з контурними картами. За ним зручно проводити вимірювання довжин, площ, напрямків, нанесення точок за заданими координатами, роботи по встановленню на карті природних і штучних кордонів (виявлення кордонів басейну річки, географічного ландшафту, адміністративних одиниць, промислових округів, ареалів).

Для формування картознавчої компетентності на уроках географії використовую різноманітні засоби навчання: електронні атласи і посібники, відеофільми, презентації, анімації.

Робота з наочними посібниками (колекціями гірських порід, мінералів, таблицями, картинами тощо)

Принцип наочності є одним з важливим для організації ефективного процесу навчання географії. Адже без чуттєвої основи засвоєні географічні знання будуть формальними. Вони, у кращому випадку, запам'ятаються учнями, але не будуть для них зрозумілими і осмисленими.

Суть принципу наочності полягає у створенні образів, конкретних уявлень, на основі яких будується навчально – пізнавальна діяльність учнів, спрямована на оволодіння системою географічних уявлень, знань і понять.

Реалізувати принцип наочності у процесі навчання географії – означає створювати нові, доповнювати, збагачувати й розшифровувати існуючі у свідомості учнів чуттєві образи й уявлення об'єктів навколишнього світу шляхом цілеспрямованого безпосереднього і опосередкованого чуттєвого пізнання. Він втілюється через такі групи засобів:

- 1.Натуральні об'єкти (колекції, гербарії і т.д.)

2.Зображення натуральних географічних об'єктів і явищ :

а) об'ємні моделі (моделі форм земної поверхні, господарських об'єктів і т.д.); б) плоскі ілюстровані посібники (настінні картини, малюнки, фотографії, портрети,кінофільми, відеофільми, комп'ютерні зображення). Засоби навчання цієї групи також сприяють утворенню конкретних уявлень і понять про природні й господарські об'єкти і явища.

Побудова діаграм, схем, графіків, картограм Викладання економічної географії немислиме без залучення цифрового матеріалу , кількісних показників і характеристик. Але неприпустиме зведення його застосування до простого заучування цифр, які довго в пам'яті не затримуються. Набагато важливіше використати цей матеріал для виведення певних закономірностей, формулювання висновків, які базуються на вмінні аналізувати числовий матеріал.

Функції графічних зображень :

- графічні ілюстрації забезпечують наочність навчання;
- формують живе, конкретне уявлення про кількісні показники;
- викликають інтерес учнів, привертають їх увагу;
- допомагають засвоєнню та запам'ятовуванню матеріалу;
- дозволяють економити час, так як необхідні висновки з статистичних даних сприймаються на зір та швидко усвідомлюються;
- вміння і навички учнів в роботі з графічним матеріалом мають велике практичне значення в подальшому житті, що важливо з позицій компетентісного підходу до навчання .

Основними типами графічних ілюстрацій в економічній географії є графіки та діаграми.

1 для порівняння об'єктів за величиною (площ, довжини, об'ємів тощо);

2 для ілюстрування кількісних і якісних змін в часі (наприклад, динаміки кількості населення чи зміни статеві-вікової структури населення тощо);

3 для порівняння структури явищ і об'єктів в їх кількісному виразі (наприклад, питома вага різних етнічних груп населення від загальної кількості населення країни);

Розв'язання географічних задач

Задачі з географії розраховують на учнів, яким цікавий предмет, і передбачають таку мету:

- формувати практичні вміння й навички;
- розвивати логічне просторове мислення;
- формувати пізнавальні інтереси;
- розвивати активність, цілеспрямованість і наполегливість;
- виявляти й заохочувати здібних учнів;
- готувати учнів до конкурсних випробувань.

Систематичне розв'язування задач, поглиблене вивчення теоретичного матеріалу стане вагомим кроком у підготовці дітей до диспутів, турнірів, всеукраїнських олімпіад з географії та вступу до вищих навчальних закладів.

Уроки - практикуми

Метою таких уроків є подолання розриву між здобуттям знань та їх практичним застосуванням, формування вмінь застосовувати теоретичні знання на практиці. Уроки-практикуми проводяться у формі практичної роботи, на основі інтерактивних технологій із завданням різного рівня складності. Використовують на таких уроках і творчі завдання з урахуванням міжпредметних зв'язків, що сприяє розвитку учнів, допомагає їм переконатися в єдності світу. Творчі завдання ставлять учнів у ситуацію наукового пошуку, коли учень сам стає першовідкривачем загальноновідомих істин.

Зараз стає популярною проектна технологія. Головні умови роботи над проектом:

- здатність чітко, систематично виконувати сплановану роботу, що є обов'язковою умовою для розвитку учнів;
- бажання учнів працювати в роботі над проектом;
- спільну роботу вчителя і учнів по проекту слід доводити до кінця, розбиваючи на етапи;
- доступність інформації про хід проекту.

Для деяких учнів, що люблять працювати з комп'ютером, можна давати індивідуальні завдання.

Учні старших класів можуть написати реферат, при цьому слід їм нагадати, що треба дотримуватися авторських прав.

На вивчення теми «Галузі промисловості» підсумковим уроком є урок-презентація на тему «Якби я був директором...» За два тижні до цього уроку учні поділяються на групи, кожна з яких презентує своє підприємство.

У рамках теми «Господарство» у 9 класі під час вивчення питання «Сучасна організація виробництва і типи підприємств за формою власності в Україні» можна провести урок-екскурсію «Підприємства мого міста».

Набагато більші можливості дає вчителю використання геоінформаційних технологій, тобто використання електронних карт, можливостей інтернет-ресурсів.

Географія – це предмет, який особливо потребує актуалізації матеріалів, що не завжди встигають за змінами сучасного світу.

Теоретично не цікаво вивчати країну, де ти ніколи не був. Але мультимедійні програми дають змогу поєднати текстову і графічну інформацію зі звуком, відео фрагментами, слайдами.

Уроки-презентації дають можливість вивести на великий екран і створити образ об'єкта, явища, навколишньої природи. Можна комбінувати, використовувати фрагменти презентації і працювати з текстом, картою, підручником.

«Плюсами» таких уроків є підвищення ефективності засвоєння нових знань, можливість використовувати слайди як наочність, яскравість і незвичайність нового легко засвоюється.

. На уроках географії якнайчастіше використовую таку форму роботи як урок-подорож. Дані уроки дають можливість учням розвивати фантазію, сприяють активності учня на уроці. На цих уроках також використовуються комп'ютерні технології: уривки з документальних фільмів, презентації що учні мають змогу подивитися на мультимедійному проекторі активізують пізнавальну активність при їх обговоренні.

Для розвитку самоосвітньої компетентності учні отримують випереджувальні завдання в формі доповідей або рефератів. Їх захист я пропоную готувати в вигляді презентацій PowerPoint, які використовуються на уроці при розгляді нового матеріалу. Для закріплення матеріалу використовується тестова оболонка My Test. Качот Учні самі готують тестові завдання, що сприяє не тільки активному запам'ятовуванню матеріалу, але й спонукає учня при підготовці використовувати різні джерела інформації.

Використання робіт учнів на уроках показує значимість їх роботи, адже цікаво робити те, що дає конкретний результат. Зацікавленість в результатах своєї роботи дає, в свою чергу, якість. В нашому випадку – це якісне засвоєння знань і формування життєво необхідних компетентностей.

Крім презентацій доцільно давати завдання на складання кросвордів, ребусів, шарад, віршів, які розвивають в учнів крім самоосвітньої компетентності компетентність продуктивної творчої діяльності та інформаційну компетентність.

Формування людини як члена суспільства пов'язане з розвитком полікультурної компетентності. Для цього на уроках географії мною використовуються випереджувальні завдання, наприклад: підготовка рефератів, презентацій з використанням фото представників різних народів та їх культурні досягнення (архітектурні пам'ятки, твори живопису, тощо). На уроках географії я заохочую учнів (особливо в старших класах) до обговорення міжнародних новин, в тому числі і політичного характеру (події в гарячих точках, рішення міжнародних конференцій та їх вплив на Україну).

Вивчення географії на сучасному етапі неможливе без набуття практичних умінь і навичок, які формуються під час виконання практичних робіт. Саме практичні роботи дають учням можливість активно навчатися, проводити пошуково-дослідницьку діяльність, творчо осмислювати процеси і явища, що відбуваються в оболонках Землі, доводити існування в природі закономірних взаємозв'язків.

Завдяки впровадженню інноваційним технологіям навчання в учнів формується географічна компетентність, яка допоможе їм у прийнятті життєво необхідних рішень, створює комплексне узагальнене уявлення про Землю як планету людей, виховує патріотизм і любов до свого краю, Батьківщини, дає можливість орієнтуватися в складних світових соціально-економічних процесах.

Розвиваючи особистісні компетенції на уроках географії, ми формуємо компетентність як готовність і здатність учня застосовувати її на практиці.

Таким чином, результатом роботи над формуванням практичних компетентностей на уроках географії через активізацію пізнавальної діяльності є сприятливий психологічний клімат, самостійність, творчість, позитивні внутрішні мотиви навчання, прагнення учнів до саморозвитку. Під час уроку учні стають співавторами діяльності, і це підвищує значимість кожної особистості, підвищує самооцінку та розвиває закладені здібності.

